

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Факультет культури та мистецтв

Кафедра музичного мистецтва

Пояснювальна записка

До кваліфікаційної (магістерської) роботи на тему:

«Музика в кіномистецтві: навчально-виховні засоби впливу на дітей»

Виконав:

студент II курсу, групи КМОМ -21с

Напряму підготовки (спеціальності)

014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Лахман Микола

Керівник:

кандидат пед. наук, доцент

Жигаль З. М.

Рецензенти:

кандидат мистецтвознавства, доцент

Король О.М.

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри музикознавства

та хорового мистецтва

ЛНУ ім. І. Франка Чучман В. М.

Львів - 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	1
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ СИМФОНІЧНОЇ МУЗИКИ НА ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС	6
1.1 Симфонічна музика як культурно-мистецький феномен.....	6
1.2 Зародження українського кінематографу.....	11
1.3 Кінематограф в період часів Незалежності України	18
РОЗДІЛ II. ВПЛИВ КІНЕМАТОГРАФА НА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНУ СФЕРУ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРІВ	22
2.1 Особливості застосування музики для кінематографу у навчально-виховному процесі сучасних школярів.....	22
2.2 Особливості застосування музики для інклюзивних дітей.....	37
ВИСНОВОК	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний кінематограф важко вже уявити без музичного оформлення. Інструментарій, що доступний в арсеналі сучасного композитора митця спроможний виконувати надскладні художні та емоційні задачі кінострічки.

Не зважаючи на різноманіття музичних форм і стилів, саме симфонічна музика, та симфонічний оркестр є тим досконалим організмом, що спроможний як найкраще надавати звукової та емоційної фарби, для передачі емоції та ідеї, що впливають на глядача не лише в момент самого перегляду, а й опісля, залишаючи глибокий емоційний слід у його свідомості, тим же формуючи естетичні смаки та вподобання індивідуума базуючи естетичні критерії та оцінювання, що здатні впливати на культурно мистецький ринок.

Психологічний вплив кінематографа на особистість та його закономірності досліджували переважно зарубіжні вчені, серед яких В. Хаузер, Е. Паркер, Г. Стейнер, Л. Фрідріч, Х. Хофмен, Л. Хюсмен, В. Шрамм та ін. Психологічне значення впливу кіно на глядача розкривали О. Квашук, О. Головчук, В. Гавриленко, Л. Попова. Специфіка впливу музичних жанрів на особистість представлено у роботах Н. Георгінова, М. Мельничук, В. Прядко. Вагомий внесок у теорію і практику музичного виховання школярів внесли Л. Арістова, О. Лобова, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, О.Ростовський, В. Черкасов, О. Щолокова та ін.

Український кінематограф із багатою історією та унікальним підходом до візуального мистецтва використовує музику не тільки як важливий елемент емоційного впливу на глядача, а також, як формування культурного коду, здатного транслювати національні ідеї та цінності в умовах військової агресії Росії, спрямованої на знищення, як

територіальної, так і культурної незалежності та ідентичності нашої держави.

У контексті загальноосвітнього навчання важливість симфонічної музики в кінематографі проявляється через її виховний потенціал. Вона не лише допомагає формувати естетичні смаки учнів та розвитку критичного мислення, моральних якостей, а також стає значущим інструментом емоційної терапії для дітей, які переживають стрес та травми, пов'язані з військовими діями. Завдяки емоційному впливу, музика допомагає формувати в класі почуття захищеності, відновлює психологічну рівновагу. В рамках нової української школи (НУШ) особливої уваги потребує використання симфонічної музики на формування емоційного інтелекту для дітей з інклюзивних груп.

Інтеграція кінематографічної музики в освітній процес відкриває нові можливості для розвитку креативності та соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Водночас використання елементів народної творчості у симфонічній музиці українського кінематографа сприяє збереженню культурної спадщини та культурних кордонів, що стає дієвим засобом боротьби з російською пропагандою, яка ще задовго до подій 2014 року намагалась знецінити багатство української культури, просуваючи ідеї меншовартості.

В історії українського кінематографу часто зустрічаються випадки, коли музична складова кінострічки згодом стає повноцінним окремим високо-художнім продуктом, що через призму популярності становиться візитівкою українського бренду у світі і слугує вагомим елементом патріотичного виховання майбутніх поколінь в рамках ідей національної школи, стаючи культурним плацдармом підготовки молоді до майбутніх історично-культурних викликів.

Мета роботи – дослідити вплив музики, що використовується в українському кінематографі на виховний процес учнів загальноосвітніх шкіл за програмою НУШ.

Завдання дослідження:

1. Визначити основні характеристики симфонічної музики, як мистецького феномену.
2. Дослідити особливості використання симфонічної музики в українських фільмах, зокрема із впровадженням елементів народної творчості етнічних груп.
3. Проаналізувати вплив симфонічної музики на емоційний, естетичний та моральний розвиток школярів у контексті воєнного часу.
4. Вивчити виховний потенціал симфонічної музики для дітей з інклюзивних груп у рамках програми НУШ.

Об'єкт і предмет дослідження

Об'єкт дослідження: симфонічна музика в українському кінематографі.

Предмет дослідження: виховний потенціал симфонічної музики, що містить елементи народної творчості етнічних груп, у контексті емоційної терапії, інклюзивної освіти в час військової агресії.

Методи дослідження: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення для вивчення наукової літератури, спостереження.

Новизна дослідження. Здійснено комплексний підхід до аналізу впливу симфонічної музики українського кінематографа на виховний процес учнів загальноосвітніх шкіл. Розглянуто взаємозв'язок між симфонічною музикою, що містить елементи народної творчості етнічних груп, та її роллю у формуванні національної ідентичності учнів в умовах

боротьби з російською пропагандою. Також запропоновано конкретні музичні твори щодо інтеграції музики до кіно в освітній процес, що включає національно-патріотичне виховання, підтримку емоційного стану школярів.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (36 найменувань) Обсяг роботи становить 52 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ СИМФОНІЧНОЇ МУЗИКИ НА ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС

1.1 Симфонічна музика як культурно-мистецький феномен

Симфонічна музика є однією з найважливіших форм європейського музичного мистецтва, що характеризується багатшаровістю, гармонійною цілісністю, досконалістю та здатністю глибоко вплинути на емоційний стан слухачів.

Унікальність її структури і різноманітне багатство тембрів складу музичних інструментів симфонічного оркестру дозволяє як найкраще передавати великий спектр емоцій, що робить її досконалим інструментом в руках митця, для якого головною із творчих задач є можливість створювати масштабні образи, що доповнюють емоційний стан героїв та подій кінострічки.

Симфонічна музика, як і більшість музичних форм, проходить через довготривалі етапи свого розвитку, в процесі еволюцій попередніх музичних форм та стилів. Зародкування інструментальної музики період Відродження в Європі на зміну вокальному багатоголосю несе за собою не тільки зміну музичної форми, а також ай саме її призначення: від музики при монастирях до світської музики, від музики призначеної для релігійних ритуалів до розважальної складової музики.

Попередній історичний період Середньовіччя і мистецтво, що формувало себе в цей період було прикладним (елементом богослужіння) і ціллю його чисто літургійна: оформлення служби. Від цього і формувалась основна задача музики цього періоду, як найдоступніше передати словесне навантаження на прихожан. Музична ритміка залежна прямо від тексту, мелодичний рельєф згладжений, настрої однотипний. Важливим фактором, що характеризує даний період в історії і впливає на стилістику є анонімність (людина, як інструмент в руках Бога).

В період пізнього середньовіччя чим далі, тим частіше появляються імена і мистецтво перестає бути анонімним. Від другої половини IX століття лише поодинокі випадки авторства (не більше двох трьох імен), але у X столітті це вже десятки. Приблизно з кінця XI століття з епохи христових походів кожний знаковий мистецький витвір чи це архітектура, скульптура і в тому числі музичний витвір має присутні імена його творців.

А в період XII століття в процесі контакту рицарства з арабським сходом принесло в західну Європу інтерес до художньої творчості, а саме до поезії яка до цього була не розривна з музикою. В результаті таких історично культурних змін і зароджується світська музика. Перші співаки лицарі на півдні Франції називають себе трубадурами, а згодом трохи пізніше і північніше появляється мистецтво мінезінгерів.

Розвиток світської музики призводить до зміни філософії, при поступовій втраті попереднього вагомого впливу церкви, музика починає активно розвиватися за її межами. Ідея індивідуальності людини, неповторності його особистості стає головним фактором життя та мистецтва, що в наслідок стає основною філософією наступного періода в Європі Відродження або французькою Ренесанс .

Хоча в період ренесансу музика несе собою більше ще вокальний характер, проте розвиток таких інструментів як лютня, віола, клавесин, сприяють створення інструментальних творів і розвитку інструментальної музики. Виникають перші твори, в яких музиканти виконують партії на різних інструментах створюючи «злагоду звуків» в творчості італійських композиторів Джованні Габріелі та Орландо Лассо зустрічаються перші ансамблеві композиції, що готують собою підґрунтя до появи жанру симфонія.

В кінці XVI початок XVII століття в мистецтві відбуваються фундаментальні зміни. Відходить в минуле епоха відродження на її зміну приходить нова дечим схожа названа терміном бароко. Усі сучасні музичні жанри родом з XVII століття: опера, сюїта, кантата, ораторія, інструментальний концерт, а також симфонія, але спершу як термін вона небула окремим музичним жанром, а радше описувала будь-який інструментальний вступ або розділ у вокальних творах опера чи кантати.

В цей період в Італії початку XVII століття зароджується пріоритетний жанр нової музики. В місті Флоренція в домі заможного графа Барді зароджується групою музикантів аматорів (флорентійська камерата) жанр, який приставляв відродження античної поезії в симбіозі з примітивним музичним супроводом.

Згодом в процесі еволюції музичної форми і значним впливом окремих композиторів таких як Клаудіо Монтеверді та Жан-Батіст Люллі, що внесли іновації у структуру опери, вона стає ґрунтом для створення жанру симфонія.

Симфонія починає свій розвиток спершу з оперної увертюри. Протягом XVII-XVIII століття відбувається процес перетворення увертюри в симфонію. У другій половині XVII ст. Жан-Батіст Люллі розвиває форму французької увертюри. Вона представляє собою двох частинну форму з величною та повільною першою частиною і швидкою другою частиною по формі фуги. Ця структура впливає на подальший розвиток форми.

В Італії Алессандро Скарлатті створює італійську оперну увертюру, що порівняно із французькою має трьох частинну будову (швидка, повільна, швидка). Ця форма стала дуже популярною, що вплинуло на розвиток симфонії, а на початку XVIII ст. композитори почали писати інструментальні твори у формі італійської увертюри, що вже не мали

зв'язку з оперою. Ті твори виконувалися, як самостійні концертні п'єси, що стали прообразом ранньої симфонії і розвивалася, як незалежний жанр.

Такі композитори як: Джованні Батіста Саммартіні та Карл Філіпп Еманнуїл Бах відіграли ключову роль у переході від оперної увертюри до симфонії. Експериментувавши із структурою та з втіленням нових ідей вони розширили кількість частин до чотирьох. Швидка – алегро, повільна – анданте, третя частина – менует або скерцо і фінал, що зазвичай алегро.

Оркестр і композитори Мангемської школи, зокрема Йоганн Штаміц, відігравали значний вплив на подальшу еволюцію симфонії. Своїми інноваціями в оркестровій техніці та стилі. Саме Мангемська школа ввела елемент динамічного контрасту, що полягала в різких переходах від тихого до голосного звучання, тим же підсилюючи драматичний ефект. Впровадивши нові прийоми, наприклад, мангемський ракет – стрімке висхідне арпеджіо, яке створювало відчуття піднесення, а також «мангемські пташки» – імітація пташиного співу в дерев'яно духовій групі, розширило оркестрові ефекти. Збільшення складу оркестру, зокрема, кларнети і валторни, збагатило звучання тогочасної симфонії.

Також композитори Мангемської школи зуміли вдосконалити тематичний розвиток, вводячи більш складні мелодичні лінії та збагативши гармонію. Сама структура симфонії піддалась вагомим змінам, що сприяли розширенню чотирьох частинної форми. Вони ввели нові підходи до каденцій, зробивши їх більш виразними та інтегрованими у загальну структуру, що дало творам більшої драматичної глибини.

Інновації Мангемської школи вплинули на композиторів наступного періоду, заклавши основи для подальших експериментів у розвитку симфонічної музики і провокуючи, нову мистецьку течію та період в музиці, такий як класицизм.

В середині VІІІ ст., як реакція на надмірність та емоційність бароко, виникає новий мистецький напрямок – класицизм, який являє собою ідеали гармонії, пропорції та ясності. Прагнучи нових ідей людини високоосвіченої та раціональної.

В музиці класицизм характеризується чіткістю форм і збалансованою структурою. На зміну поліфонії, яка була популярна в період бароко, приходять перевага мелодії та гармонії. Симфонічна музика, а саме жанр симфонія, стає головним символом класицизму, що якнайкраще втілювала основну філософію та ідеали, стаючи центральним елементом публічних концертів і дворянських салонів.

Віденські класики Йозеф Гайдн, Вольфганг Амадей Моцарт та Людвіг ван Бетховен стали візитною карткою жанру симфонія. І створивши його чіткий стандарт.

Значні політичні події, такі як Французька революція, вплинули на світогляд, змінивши філософію людини розумної на більш кардіоцентричні, а саме: ідея свободи, рівності та братерства, що відобразилися у симфонічній музиці, додаючи їй образів більшої драматичності.

Симфонія романтизму отримала значне розширення, як і в оркестровому складі, так і в музичній формі, замінивши чотирьох частинну класичну структуру і впроваджуючи більшу свободу у формі.

Період еволюції симфонії та симфонічної музики не завершується на періоді романтизму, а набирає обертів і розвивається до сих пір.

Симфонія в Україні з'являється, як твори написані іноземними композиторами, які працювали при дворах української аристократії. Першим українським композитором, який почав писати симфонії вважається Максим Березовський. 1770 р. симфонія «До мажор» –

вважається однією із перших симфоній українського композитора. Українські композитори переймали традиції європейських, зокрема, віденської школи.

Включання елементів народної музики надавало унікального звучання їхній творчості, що створювало національний колорит. В подальшому розвитку музичних інституцій, сприяло професійному становленню українських композиторів, а романтичні тенденції ХІХ ст. додали ще більш ліричних і національних елементів.

У ХХ ст. українська симфонія втрачає свою ідентичність, розвиваючись в контексті радянської музичної політики, що побудована на ідеалах соцреалізму. Але багато композиторів продовжували впроваджувати національні мотиви у свої твори.

Після здобуття Україною незалежності в 1991 році, українська симфонія переживає відродження національної ідентичності. Композитори активно звертаються до тем фольклору та історії, тим же створюючи, сучасний український симфонізм.

Увесь етап становлення симфонічної музики супроводжується зміною культурно історичних подій людства, тим же відображуючи актуальні емоційні тенденції кожного періоду зумовлених потребою суспільства.

1.2 Зародження українського кінематографу

В Харкові 1893 року розпочинається історія українського кіно. Ще за два роки до того, як брати Люм'єри представили світу перший кінофільм, винахідник Тимченко Йосип Андрійович разом з фізиком Миколою Любимовим, розробив один із перших кіноскопів.

Кіноскоп отримав значні позитивні відгуки, але на жаль, залишився не запатентованим. В цей час Тимченко зміг зняти своїм апаратом декілька

стрічок, не зважаючи що, розробка кіноскопу, так і не принесла великої популярності.

В 1896 році фотограф Альфред Федецький знімає декілька хронікальних сюжетів і спромігся стати першим українським хроніко-документальним оператором. В тому ж Харкові він проводив кіносеанси в оперному театрі.

Приблизно в цей же час у Львові починаються перші кіносеанси французьких фільмів у пасажі Гаусмана.

А Данило Сахненко вважається одним із першопроходців українського кінематографу в якості оператора та кінорежисера. В селищі Лоцьманська Кам'янка, що передмісті Катеринослава в 1911 році він знімає перший український ігровий фільм «Запорізька Січ», вона ж «Облога Запорозька». Заради фільму було побудовано козацькі курені та хати, а загалом підчас зйомок фільму брало участь приблизно чотириста людей. Серед яких непоодиноким випадком були нащадки справжніх козаків.

В цей період кіно в своїй більшості формує логічне продовження театру. І саме тому набуває найчастіше екранізовану театральну форму постановки. Серед них «Наталка Полтавка», «Наймичка» та «Москаль – чарівник». Завдяки екранізації вже тоді почали з'являтися перші зірки. Такі як Марія Заньковецька, Любов Ліницька та Федір Ливицький. Але королевою тодішніх екранів по праву була Віра Холодна.

Індустрія починає свій активний розвиток. І вже з 1907 року по всій Російській Імперії починають виникати кіностудії. Одним із найбільших сильних поштовхів для українського кіно стало проголошення незалежності України та створення УНР.

Гетьман Павло Скоропадський віддає наказ про українізацію кіно, внаслідок якого утворюється перша українська організація в галузі кіно –

УкраїнФільм. Мета цієї організації створення та поширення у фільмах патріотичного та історичного напрямку національних ідей, що були вкрай важливими в ті часи. На жаль, студія зуміла проіснувати лише один рік. Проте протягом такого короткого часу зуміли випустити чимало стрічок. Таких як, «Київ у період німецької окупації», «Резиденція Гетьмана», «Парад вільного козацтва».

Підчас окупації радянської влади відомості про студію були засекречені. Повернення і відкриття архівів було лише після падіння Радянського Союзу. На базі УкраїнФільму почали розробляти фільми за Володимиром Винниченком. В цей же період на догоду більшовиків було знято двадцять агітфільмів. Серед їх авторів були Петро Чординін, Михайло Бондч-Томишевський та Михайло Вернер. Всі вони працювали в рамках всеукраїнського кінокомітету, котрий був утворений тими ж більшовиками в 1919 році.

В 1922 році на базі всеукраїнського кінокомітету було створено всеукраїнське фотокіноуправління або ж ВУВКУ. До 1937 року ВУВКУ мало фактичну монополію на все кіновиробництво, кінопресу та дистриб'юцію фільмів.

За свої неповні дев'ять років існування встигло випустити приблизно сто сорок фільмів, десятки мультфільмів при цьому займаючись випуском кіножурналів.

З 1925 року розпочинається видавництво журналу «Кіно», де друкуються тогочасні режисери, сценаристи та кінокритики.

Всеукраїнське фотокіноуправління можна сміливо назвати українським Голлівудом. В цей час також велися переговори з Кодаком, проте внаслідок недалекоглядної політики СРСР фотокіноуправління опинилося під економічною блокадою. Внаслідок чого, творці нічого не отримували за свої роботи. Підняття податків сприяло тому, що багато

кінотеатрів було змушено припинити свою діяльність. Та попри це все з 1923 року ВУВКУ зберігає ексклюзивність кінопрокату. Від чого значно збільшується прибуток від власних фільмів.

До написання сценаріїв було запрошено Григорія Косинку, Василя Радиша та багатьох інших. За час своєї діяльності ВУВКУ стає другою студією за потужністю. Саме в цей період на Одеській Кіностудії зароджується українська анімація.

В період активної діяльності ВУВКУ екранізувалися українську національні твори, які вражали своєю професійністю вже в той час нерозвинутих технологій.

Найвідомішим діячем того періоду залишається Олександр Довженко. Саме тоді він знімає свою знамениту українську трилогію, до якої увійшли «Звенигора», «Арсенал» і «Земля». Олександр Довженко – це особистість, яка підносить українське кіно до світового рівня, при цьому започатковуючи новий напрямок українського поетичного кіно.

ВУВКУ залишило по собі значний спадок. Окрім цього, що вона стала відкриттям видатних людей, зуміла знімати стрічки, які увійшли в історію українського кінематографу. І що найважливіше, відкрило підприємство «Київська Кіностудія», котру пізніше перейменують в студію ім. Довженка.

В тридцяті роки українське кіно починає технологічно розвиватись, з'являється звук і навіть озвучення. Першим звуковим фільмом стала документальна стрічка «Ентузіазм» Симфонія Донбасу.

Вже протягом року у фільмі «Фронт» Олександра Соловйова можна було почути людські голоси.

Незважаючи на складнощі підчас Другої світової війни студія продовжує знімати. Тому в 1943-му році виходить один з найбільших

значущих фільмів того періоду «Райдуга» від режисера Марка Донського, який являє собою екранізацію однойменної повісті Ванди Василевської. Ця стрічка, як і значна частина радянських фільмів воєнного часу мала елементи агітації та пропаганди.

Ця участь спіткала й інші українські кіностудії. Щоправда, далеко не всі фільми, навіть якщо вони були присвячені війні, проходили цензуру. Відтак, деякі фільми, такі як «Україна в вогні» від Олександра Довженка, були заборонені як в друкованому вигляді, так і в кіноверсії. Основною причиною не проходження цензурної оцінки була відсутність звеличення лідерів СРСР. За основу кіноповість бере оповідання самого Довженка «На колючому дроті», яке допустили до друку лише два десятиліття потому.

Підчас німецької окупації можливості кіностудії також використовували задля пропаганди, але вже по іншу сторону. Нацистська Німеччина утворила на базі Київської кіностудії товариство «Українефільм», щоб надалі використовувати її, як плацдарм для висвітлення жорстокості радянського терору до українського населення і навпаки прихильності українського народу до окупації Німеччиною.

Після зміни політичного лідера СРСР в 1950 роках, стан української кіноіндустрії починає значно покращуватись. Кіновиробництво відчуло ефекти від зменшення обмежень щодо цензури, а тому навіть, були зняті фільми, що користуються популярністю й досі.

Проте багато відомих фільмів з того періоду знімалися російською мовою. А от «За двома зайцями», знятий в 1961 році за мотивами п'єси Михайла Старицького, був з самого початку україномовним. Тому для нього було спеціально створено російський дубляж, що додало йому популярності на ті часи.

В 60-х-70-х кіновиробництво продовжувало набирати обертів і неминуче почали з'являтися люди, які гідні того, щоб їхні імена згадували і сьогодні.

Тоді ж 1972 року було створено культовий фільм українського кінематографу «Пропала грамота». Хоча її реалізація в прокаті наступила набагато пізніше, лише в 1984 році, через невідповідність ідеологічним нормам. Проте якість фільму приголомшує і донині.

Сергій Параджанов, як унікальна постать українського кіно, створив «Тіні забутих предків» 1964 року. Ця стрічка почесно займає перші місця в рейтингах українського кінематографу кінокритиків, так і звичайних глядачів.

До Параджанова в рамках українського поетичного кіно приєднується Юрій Ілленко, створивши «Криницю для спраглих». Обидва фільми, що важливо, були зняті українською.

До українського поетичного кіно також можна віднести «Камінний хрест» Леоніда Осики та «Вірність» Петра Тодоровського.

70-ті роки теж видались багатими на кіно роботи, але чимало фільмів було забраковано як ідеологічно неправильних.

Тому «Білий птак з чорною ознакою», все того ж Юрія Ілленка, ледь не забувся серед інших нереалізованих проектів, через непрямі згадки історично неприйнятних тем для радянського керівництва, фільм ледь не заборонили.

Значно менше пощастило Кірі Муратовій. І її стрічку «Довгі провади» 1971 року таки заборонили. І лише в 1987 році, в часи перестройки, фільм став доступний для широких мас. Безжальна русифікація українського кіно почалася вже в другій половині 70-х років.

Головна роль у виборі сценаріїв, озвучених тем та виборі першоджерела врешті-решт надавалася за національним принципом, а саме домінувала частка росіян. Історик та кінокритик Лариса Брюховецька, писала, що зі трьохсот стрічок, котрі були відзняті студіями радянської України з 1976 по 1989 рік, половина була або заснована на російській літературі, або була знята за сценаріями росіян.

Такі відомі фільми як: «Три мушкетери», «Пригоди електроніка», «Місце зустрічі змінити не можна», «Польоти у вісні і наяву», а також «В бій йдуть одні старі» технічно належали українському кінематографу і були зняті силами саме українських кіностудій.

Антиукраїнська політика довела до того, що у період вісімдесятих виробництво українських повнометражних фільмів практично зупинилось. Акцент все ще робився на російськомовних стрічках.

А українські, якщо допускалися до виробництва, то лише тоді, коли послаблювалася заборона на українську автентичність, що ставалося вкрай зрідка. З найбільше значущих можна відмітити фільм «Лебедина озеро», «Зона» від Юрія Ілленка. Але парадокс полягає у тому, що коли зникли усі заборони із розвалом радянського союзу закінчилося і українське масове кіновиробництво.

Проте, якщо й Україна отримала незалежність юридично, то не мала такого творчого різноманіття у творчій галузі. Орієнтиром лишився пострадянський простір. Така стратегія пояснювалась недостатнім фінансуванням і неможливістю окупити прокат, тому фільми продукувались на ширшу аудиторію, яка включала не тільки українців.

Російське інформаційне поле істотно впливало на всіх мешканців країни, тому що в період 90-х зі 136 відзнятих фільмів 82 були зняті російською. А решту фільмів, які дісталися україномовному глядачеві, часто важко було назвати чимось видатним.

Але всупереч тим умовам, той період можна охарактеризувати наповненим протилежностями. До прикладу фільми «Кому вгору, кому вниз» 1991 р. або «Гріх» 1991 р., які вважаються одними з найкращих фільмів української незалежності.

Через брак фінансування тогочасним режисерам доводилось поступатись власним цінностям і обирати жанри, що були більш привабливими з боку глядача. Надавалась перевага сюжетам, що були наповнені пригодницькими подіями, кримінальними, а також еротичними сценами.

Спроби структурувати і організувати український кінематограф в державну інституцію закінчились невдачею. В 1991 році Юрій Іллєнко утворив державне управління з кіновиробництва, але Держкіно змогло проіснувати до 1993 року. І лише з 2005 року було відновлено альтернативну версію.

1.3 Кінематограф в період часів Незалежності України

Після незалежності в 1991 році Україна проходить складний і водночас важливий шлях становлення кінематографа який перебуває в пошуках ідентичності

Початок економічної кризи ,політично культурної трансформації в суспільстві в процесі постійної боротьби за свою культурну самобутність суттєво впливає на тогочасний розвиток кінематографу ,при цьому музика як невід'ємний елемент формування емоційного наповнення переживає також важке сформування національної самобутності

На початку 1990- х років кінематограф проходить крізь призму розпаду СРСР і опиняється в кризі. Відсутність фінансування з боку радянського союзу призводить до припинення функціонування багатьох

кіностудій ,в тому числі кіностудії імені Олександра Довженка втрачає регулярні замовлення, що тягне за собою питання раціональності її подальшого існування

Доба створює нові виклики. Режисери прагнуть знайти нові форми виразності, що максимально відображували би настрій суспільства. Актуальності набули теми ідентичності, свободи під призмою проблем адаптації до нових реалій.

Музика цього часу зазнає значних змін. Народні мотиви, які підкреслюють зв'язок із традиціями стають основним елементом виразності. Стрічка «Молитва за Гетьмана Мазепу» Юрія Ілленко, хоч і вийшла пізніше, вона втілила характер та стиль дев'яностих з використанням історичної тематики та з автентичною музикою.

У двохтисячних роках починається період відродження українського кінематографу. Зростання уваги до української культури, пояснюється новим джерелом фінансування. Державне агентство «Україна» дозволило створювати більш масштабні проекти. Музика і надалі відіграє ключову роль у створенні виразності атмосфери кінокартин.

Режисери часто залучали сучасних композиторів і виконавців, щоб тим підкреслити неповторність своїх стрічок. Яскравим прикладом цього є картина Любомира Кобильчука «Штольня» 2006 р.

Цю стрічку ми можемо вважати першим українським молодіжним хорором. Саме в цій стрічці прослідковується вдале поєднання електронної музики, що передає якнайкраще атмосферу напруги.

В ці роки спостерігається тенденція до використання сучасних оркестрових інтерпретацій. Саме стрічка «Мамай» Олеся Саніна поєднує традиції кобзарської музики та сучасний оркестр. Також яскравим доповненням цієї тематики слугує фільм «Поводир» 2014 р., де музика

посилює драматичність посилює трагедію українського кобзарства, неначе стає відгуком своєї картини попередника.

Протягом цього всього часу культурного розвитку починаються з'являтися саундтреки створені за участі відомих українських музикантів, що несе собою сприятливі умови для популяризації кіно серед молоді аудиторії.

Події Революції Гідності та війни на сході України 2014 року стали потужним катализатором для української культури в різних жанрах і в тому числі кінематографі.

Фінансування галузі значно зросло, завдяки державним програм, а також завдяки співпраці із іноземними партнерами.

Державне агентство з питань кіно, розуміючи усю важливість культури, як елементу національного піднесення, що слугує інструментом в боротьбі проти агресора, починає активно підтримувати проекти, що символізують українську самобутність.

Фільми цього періоду не тільки звертаються до тем національної ідентичності та соціальної справедливості, а проєктують через висвітлювання подій минулого і можливі наслідки в разі втрати української державності.

Музика в таких фільмах як «Кіборги» 2017 р. Ахтема Сеітаблаїва та «Червоний» 2017 р. Зази Буадзе вміло поєднує український фольклор з героїчною музикою батальних сцен.

Дедалі частіше в стрічках з 2017 року можна зустріти українських популярних виконавців: Опика, ДахаБраха, Океан Ельзи тощо.

А вже з 2020 року починається новітня тенденція українського кінематографу. Українське кіно продовжує активно розвивати ідею національної тематики, але вже інтегруючись у світовий кіно простір.

Важливим аспектом стала поява кіно продукту на міжнародних фестивалях та вихід на світові платформи, такі як Netflix та Amazon Prime.

З успішним розвитком технологій, в тому числі і в музичній індустрії відбувається значний прорив в електронній музиці. Різноманітність барв доступних композиторам митцям дозволяють якнайкраще передавати всі складнощі художнього задуму.

РОЗДІЛ II. ВПЛИВ КІНЕМАТОГРАФА НА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНУ СФЕРУ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРІВ

2.1 Особливості застосування музики для кінематографу у навчально-виховному процесі сучасних школярів

Кіномистецтво має значний потенціал для виховання, який можна ефективно використовувати для підвищення рівня толерантності серед молоді. Можливості розвитку толерантності у молодих людей через кіномистецтво розглядаються через основні складові цієї морально-етичної якості особистості.

Кінофільми, які є важливими культурними феноменами, можуть слугувати інструментами (знаками-символами) для соціалізації особистості. Багато закордонних досліджень підкреслюють вплив засобів масової інформації, зокрема телебачення, як агента соціалізації (Н. Смелзер, Р. Харрис, А. Бандура та ін.).

«Кіно – єдиний вид мистецтва, що посідає унікальне місце в сучасному світі та в житті людини. Воно допомагає глядачу подивитися на своє життя з іншого боку, впливає на світоглядні орієнтири людини, трансформує внутрішній стан і поведінку. Під впливом кіномистецтва в особистості розвивається зорово-слухове сприйняття, здатність динамічного сприймання зображеної на екрані художньої інформації. Зі свого боку, монтажні особливості кіно сприяють розвитку асоціативного мислення» - пише Л. Масол у «Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах» [13].

У дослідженнях Н. Лубашевої кінематограф розглянуто як об'єкт, що виконує такі функції: регулювальну, пізнавальну, інформаційну, порівняльну, освітню, соціальну, адаптаційну, нормативну, виховну, естетичну, політичну та розважальну [4]. Проте варто підкреслити, що провідною специфічною функцією художнього фільму залишається

виховання почуттів, тоді як розважальна, комунікативна, інформативна й пізнавальна є побічними та додатковими функціями. Такими почуттями також є "розумні емоції", що є соціальними за своїм наповненням і художніми за своїм характером впливу на людину [7, 353]

Отже, потенціал кіномистецтва не лише доповнює, а й у багатьох аспектах перевершує традиційні методи виховання. Провівши кілька годин біля екрану, можна «пережити» безліч інших життєвих історій, збагачуючи свій досвід через досвід інших людей, що в певному сенсі є аналогом накопичення власного досвіду. Таким чином, кіномистецтво має виховні можливості, які варто використовувати для формування морально-етичних якостей у молодого покоління, зокрема толерантності, яка сьогодні, в умовах зростання зовнішньої та внутрішньої агресії в суспільстві, піддається серйозним випробуванням.

Загалом у підлітковий період з'являється багато запитань, відповіді на які можна знайти у схожих ситуаціях на екрані, що трапляються з улюбленими героями серіалів. Саме тому учень часто копіює поведінку свого героя, що стає для нього основним орієнтиром у подоланні складнощів. Телесеріали мають значний вплив на формування духовно-моральної сфери особистості підлітка, впливають на процес його соціалізації в суспільстві [10].

Як зазначає М.М. Мельничук у статті «Проблема формування толерантності учнівської молоді засобами кіномистецтва»: «через екранні зразки, через емоційне сприймання, яке включає психологічні механізми емпатії та ідентифікації, молоді люди ефективно засвоюють норми, цінності, ідеали, іноді кардинально змінюючи свій світогляд, своє відношення до себе і до інших, а, отже і свою поведінку. Таким чином, кіномистецтво сприяє розвитку поведінкової толерантності індивіда: здатність до толерантного висловлення й відстоювання власної позиції як

точки зору (Я висловлювання тощо); готовність до толерантного ставлення стосовно висловлювань інших (сприйняття думок і оцінок інших людей як вираження їхньої точки зору, що має право на існування – незалежно від ступеню розбіжності з власними поглядами); здатність до «взаємодії різномислячих» і вміння домовлятися (узгоджувати позиції, досягати компроміс і консенсус); толерантна поведінка в напружених й ексцезивних ситуаціях (при відмінностях в точках зору, зіткненні думок або оцінок)» [14].

Виокремлення Ю. Максимчук творів кіномистецтва і використання їх в якості засобів виховання пояснюється тим, що саме «кіно надає потужний вплив на серця і розум молоді» [8,6].

О. Олексюк вважає, що формуванню готовності до самовдосконалення молоді може сприяти підбір кінофільмів, тематика яких відображає встановлення правил поведінки, здійснення морального вчинку тощо. Такі правила пропонують школярам виконувати в тій або іншій ситуації певні дії, але як це буде зроблено, залежить від самого учня [9,6].

Музика у кіно здатна відображати події, передавати емоції персонажів, формувати атмосферу, а іноді навіть займати центральне місце в сюжеті. Існують фільми, де музика виступає в ролі головного героя.

Таким чином, музика є важливим елементом кінематографа. У музичному мистецтві існує навіть окремий жанр — кіномузика.

Композитори створюють музику для фільмів, яка відображає їх основну ідею та емоційний зміст. Часто саме мелодія або пісня стає «обличчям» і візитною карткою фільму.

Існують фільми, де музика є ключовим елементом сюжету. Таким чином, музика може бути втілена в кіно наступними способами:

Оригінальна інструментальна музика

Музика була написана композитором спеціально для фільму (Андрій Звягінцев, Педро Альмодовар), – вносить значну частку драматизму.

Класична музика

Музика, яка не була написана спеціально для фільму, але була обрана для його музичного супроводу, використовується, коли режисер точно усвідомлює, що йому потрібна саме ця відома композиція. Вона передає настрій або атмосферу, що пануватиме у сцені.

Популярні пісні

Пісні, які не були написані спеціально для фільму, більше сприяють створенню атмосфери та сучасного звучання стрічки, ніж розвитку драми. Також важливо звертати увагу на текст пісні, адже режисер обрав її не випадково, вклавши в це певний сенс і вплив.

Пісні популярних виконавців які було написано спеціально для фільму.

Цей союз є вигідним для обох сторін, оскільки ці пісні завжди будуть пов'язані з фільмами, в яких вони звучали, а фільми отримають якісний музичний супровід, що найкращим чином підкреслює сюжет.

Отже виникає запитання: яку роль може виконувати музика?

- Музика як інтерес одного або декількох персонажів
- Музика як елемент уваги, коли герої вмикають радіо або магнітофон
- Музика як елемент підсилення національного колориту
- Музика як репрезентація епохи, періоду
- Музика як елемент зображення простору [10,6].

Тож, як бачимо, музичний супровід може бути дуже різним, але найголовніше – щоб він не був зайвим. Девід Лінч у своїй книзі «Зловити велику рибу» досить влучно зазначив, що музика повинна бути тією

частиною фільму, яка його покращує. Він переконаний, що навіть один звук може зруйнувати всю атмосферу [21].

«Не можна просто взяти та вставити будь-яку мелодію, навіть найулюбленішу композицію, думаючи, що вона обов'язково підійде. Музика може бути зовсім не пов'язаною з епізодом. Але якщо вона «влучила», то ви одразу це відчуєте: в цей момент народжується те ціле, яке більше за окремі складові» [22].

Композитор та звукорежисер Андрій Дергачов, який працював із Андрієм Звягінцевим, також висловлював свою думку з приводу сили музичного супроводу в кіно: «Музика – річ досить груба. Груба в тому сенсі, що вона здатна змінювати наше сприйняття чого-небудь, створювати нові виміри, змінювати зміст на протилежний... Дія музики настільки велика, що вона здатна зруйнувати сенси, які закладено в кадри» [22].

Усі ці висловлювання вказують на те, що музика є окремим, але важливим елементом, який не повинен суперечити тому, що відбувається на екрані. Успіх полягає не лише в сприйнятті картинки без звуку або в насолоді красивою мелодією, забуваючи про зміст фільму. Головне – це гармонійне поєднання всіх складових, яке створює атмосферу, до якої прагне режисер. Колір, звук, музика, декорації – всі ці елементи є необхідними для максимально ефективною передачею настрою та основної ідеї сюжету. Якщо ж один із елементів не узгоджується з іншими, ви відразу помітите, як якась «нога» у фільмі «звучить» всупереч загальному контексту.

У різноманітті художніх фільмів можна знайти стрічки, які розповідають про життя та творчість композиторів, диригентів, співаків, балетних танцівників і рок-зірок.

Завданням даного розділу є проаналізувати місце музики для кінематографу у сучасних шкільних програмах Нової української школи. Зараз є ряд діючих навчальних і модельних навчальних програм з предмету «Мистецтво (Музичне мистецтво)». А саме:

- Модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (автори: Масол Л. М., Просіна О. В.) Наказ МОН від 08.02.22 №140 [17].
- Модельна навчальна програма «Мистецтво. 7-9 класи (інтегрований курс)» -для закладів загальної середньої освіти (авт. Івасюк О. М., Комаровська О. А., Власова В. Г., Гринишина Л. М., Кізілова Г. О., Лобова О. В., Назар Л. Й.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 06.09.2023 № 1090) [18].
- Модельна навчальна програма «Музичне мистецтво. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Ержейбет Фрінг, Діана Антал, Людвиг Гейдер, Юліанна Кіш, Лілія Корнейчук, Єлизавета Ференц) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795) [19].
- «Мистецтво. 6 клас» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти, створена на основі модельної навчальної програми «Мистецтво. 5–6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (автори: Масол Л. М., Просіна О. В.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795) [20].
- Модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (автори: Масол Л. М., Просіна О. В.) Наказ МОН від 08.02.22 №140 [21].
- Модельна навчальна програма «Мистецтво. 7-9 класи (інтегрований курс)» -для закладів загальної середньої освіти (авт. Івасюк О. М., Комаровська О. А., Власова В. Г.,

Гринишина Л. М., Кізілова Г. О., Лобова О. В., Назар Л. Й.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 06.09.2023 № 1090) [22].

- Модельна навчальна програма «Музичне мистецтво. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Ержейбет Фрінг, Діана Антал, Людвиг Гейдер, Юліанна Кіш, Лілія Корнейчук, Єлизавета Ференц) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795) [23].
- «Мистецтво. 6 клас» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти, створена на основі модельної навчальної програми «Мистецтво. 5–6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (автори: Масол Л. М., Просіна О. В.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795) [24].

В навчальній програмі «Мистецтво. 6 клас» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти, створена на основі модельної навчальної програми «Мистецтво. 5–6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (автори: Масол Л. М., Просіна О. В.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795) присутні наступні теми (модулі):

Модуль 4. Жанри кіномистецтва. Жанри ігрового кінематографа (екранізація, комедія, детектив, пригодницький фільм тощо). Види мультиплікації. Роль композиторів і художників у кіномистецтві.

Під час вивчення даних тем варто було б запропонувати для сухання школярам музику з таких кінофільмів як:

Тіні забутих предків" (1965, реж. Сергій Параджанов)

Композитор: Мирослав Скорик.

3. "Кіборги" (2017, реж. Ахтем Сеітаблаєв)

Композитор: Антон Байбаков.

4. "Захар Беркут" (2019, реж. Ахтем Сеітаблаєв, Джон Вінн)

Композитор: Євген Гальпер

5. "Поводир" (2014, реж. Олесь Санін)

Композитор: Алла Загайкевич

6. "Іван та кобила" (1992, реж. Іван Миколайчук)

Композитор: Мирослав Скорик

7. "Довбуш" (2023, реж. Олесь Санін)

Композитор: Роман Григорів та Ілля Разумейко.

8. "Мамай" (2003, реж. Олесь Санін)

Композитор: Алла Загайкевич.

9. "Червоний" (2017, реж. Заза Буадзе)

Композитор: Франко Еко.

10. "Незламна" (2015, реж. Сергій Мокрицький)

Композитор: Євген Гальперін.

Модуль 5. Жанри об'єднуються. Жанри-гібриди в музичному і візуальних мистецтвах. Поєднання жанрів у кінофільмі. Зв'язок мистецтва з наукою і технікою. Медіамистецтво. Цифровізація в мистецтві. Віртуальна і доповнена реальність у художній творчості.

Під час опрацювання даних тем варто було б запропонувати для суцільного читання школярам наступні твори, які звучать у кінофільмах:

1. Максим Березовський – Симфонія до мажор.

2. Дмитро Бортнянський – Симфонія №1.

3. Семен Гулак-Артемівський – Опера «Запорожець за Дунаєм» (інструментальні частини).

Український музичний романтизм

4. Микола Лисенко – «Елегія» для оркестру.
5. Микола Лисенко – «Гуцульська рапсодія».
6. Кирило Стеценко – Симфонічна поема «Прометей».

Композитори ХХ століття

7. Левко Ревуцький – Симфонія №2.
8. Борис Лятошинський – Симфонія №3.
9. Борис Лятошинський – «Гражина», симфонічна балада.
10. Борис Лятошинський – Симфонічна поема «На перевалі».
11. Станіслав Людкевич – Симфонічна поема «Кавказ».
12. Станіслав Людкевич – «Дніпро реве».
13. Микола Колесса – Симфонія №1.
14. Микола Колесса – Симфонічна сюїта «Карпатська».
15. Василь Барвінський – Симфонічна поема «Туга».

Композитори другої половини ХХ століття

16. Євген Станкович – Балет «Майська ніч» (сюїта).
17. Євген Станкович – Симфонія №3 «Я стверджуюсь».
18. Євген Станкович – Симфонічна поема «Пісня про ліс».
19. Мирослав Скорик – Симфонія №1.
20. Мирослав Скорик – «Карпатський концерт».
21. Мирослав Скорик – Гуцульський триптих.
22. Валентин Сильвестров – Симфонія №5.
23. Валентин Сильвестров – «Медитація» для оркестру.
24. Леонід Грабовський – Симфонічна сюїта «Українські мотиви».

Українські симфонічні твори ХХІ століття

25. Олександр Щетинський – Симфонія «Діалоги».
26. Іван Карабиць – «Концерт для оркестру».
27. Ганна Гаврилець – Симфонічна поема «Спогади».

28. Євген Петриченко – Симфонія «Океан».

Композиції з елементами народних мотивів

29. Микола Лисенко – «Козак Мамай».

30. Микола Леонтович – Обробка «Щедрика» для симфонічного оркестру.

31. Євген Станкович – «Симфонічний диптих на українські теми».

32. Мирослав Скорик – Танці з опери «Мойсей».

33. Станіслав Людкевич – «Золото Карпат».

34. Левко Ревуцький – Обробка українських народних пісень для оркестру.

Тематика боротьби та свободи

35. Борис Лятошинський – Симфонія №2 «Українська».

36. Євген Станкович – Симфонія №2 «Героїчна».

37. Мирослав Скорик – Симфонічна поема «Червона калина».

38. Микола Колесса – «Легенда про Карпатських повстанців».

Інструментальні фантазії та поеми

39. Іван Карабиць – Фантазія на теми народних пісень.

40. Олександр Козаренко – Симфонічна сюїта «Весняні етюди».

41. Ганна Гаврилець – «Світанок над Дніпром».

Балети та оперні сюїти

42. Євген Станкович – Балет «Вечори на хуторі біля Диканьки» (фрагменти).

43. Мирослав Скорик – Балет «Камінний господар» (сюїта).

Сучасні твори

44. Артем Ведель – Інтерпретація духовних концертів для симфонічного оркестру.

45. Віктор Камінський – Симфонія «Голос матері».

46. Світлана Острова – Симфонічна поема «Донбас».

47. Юрій Шевченко – Концерт для симфонічного оркестру.

48. Олександр Родін – «Музика води».

49. Олександр Щетинський – «Зимові рефлексії».

50. Володимир Рунчак – Симфонія «Простори».

А тепер проаналізуємо більш детально використання музики для кіно у навчально-виховному процесі, зокрема у сучасних шкільних програмах Нової Української школи.

Під час вивчення теми Роль композиторів і художників у кіномистецтві варто запропонувати проаналізувати сучасну історичну українську кінострічку «Довбуш» режисера Олесе Саніна.

Саундтреки до фільму "Довбуш" були написані композиторами Аллою Загайкевич та Олександром Чорним. Алла Загайкевич вже мала досвід співпраці з Олесем Саніним, створюючи музику для його фільмів "Мамай", "Поводир", а також для ряду документальних і короткометражних стрічок.

"Олесь реагує на музичну інформацію дуже професійно. Він був присутнім практично на всіх сесіях запису. Намагався відчутти живий ритм музики. Брався сам щось наспівувати, чи награвати" [30] - розказала композиторка про роботу над музичним оформленням "Довбуша".

Музику до фільму "Довбуш" почали створювати влітку 2018 року, коли розпочалися зйомки. Перед цим композитори провели детальне історичне дослідження, знайшли джерела, музичні зразки та нотний матеріал, а також співпрацювали з фольклористами та експертами з інструментальної традиції Гуцульщини. Основним джерелом натхнення для Загайкевич та Чорного стала гуцульська народна музика різних жанрів.

Творці визначили свій фінальний результат як "опришки-джаз" та "етно-електроніку".

Як прокоментувала Алла Загайкевич у одному інтерв'ю музичній оглядачці Наталці Писанці «Початок роботи був насичений фольклорними експедиціями, роботою з архівами Львівської музичної академії, знавцями фольклору Гуцульщини... Спершу було зроблено студійні записи народних виконавців та музикантів барокового ансамблю Open Opera Ukraine. І вони одразу пішли в кадр. Перша створена "музика" фільму – військова маршова мелодія на копіях старовинних флейт, на яких грали хлопці з Львівської музичної десятирічки.

Ідея саме в такій жорсткості. Режисер вимагав драйву. Є ще три варіанти цієї музики. Комбінація диких гуцулів та зухвалих профі спрацювала" [32].

У 8 класі школярі вивчають з української літератури тему *Вічне таїнство кохання в повісті «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського*. Її можна доповнити на уроках «Музичного мистецтва» темою *«Феномен українського поетичного кіно. С. Параджанов, Л. Осика, Ю. Ілленко. Музика в українському кіно»* згідно Модельної навчальної програми «Мистецтво. 7-9 класи (інтегрований курс)» -для закладів загальної середньої освіти (авт. Івасюк О. М., Комаровська О. А., Власова В. Г., Гринишина Л. М., Кізілова Г. О., Лобова О. В., Назар Л. Й.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 06.09.2023 № 1090) [22].

Музика до фільму "Тіні забутих предків" стала невід'ємною складовою його загальної атмосфери. Автором цієї музики є видатний український композитор Мирослав Скорик. Завдяки його творчості строкатий фольклорний світ картини набуває цілісності та глибини. Пізніше, на основі музики, створеної для фільму, Скорик написав "Гуцульський триптих" – яскравий приклад того, як кіномузика може перетворитися на самостійний музичний твір.

Особливе місце в саундтреку займає звучання трембіт. Щоб записати цей унікальний інструмент з Карпат до Києва, довелося перевезти кілька десятків довгих труб. Параджанов, відомий своєю винахідливістю, переконав авіакомпанію дозволити взяти трембіти в салон літака. Саме звучання цих трембіт ми чуємо на початку фільму.

Також згідно цієї програми розглядається тема «Кінематограф - відкриття, що змінило світ» у якій передбачені уроки Формування громадянського суспільства засобами сучасного кінематографа (М. Слабошпицький, О. Сенцов, А. Сеїтаблаєв, Н. Ворожбит).

Ознайомлюючи учнів із сучасним кінематографом варто проаналізувати музику яка звучить у фільмах.

Гурт "Океан Ельзи" вже давно став не лише музичним символом України, а й важливим елементом вітчизняного кінематографа. Їхні пісні, насичені глибокими емоціями та змістом, часто використовуються як саундтреки до українських фільмів, надаючи їм додаткової сили та виразності. Від історичних драм до сімейних оповідей — музика "Океан Ельзи" супроводжує різноманітні жанри та сюжети. А саме:

«Пісня "Океану Ельзи" "Перевал" стала офіційним саундтреком до фільму «Захар Беркут» (2019, реж. Ахтем Сеїтаблаєв, Джон Вінн).

«Мить» Океану Ельзи стала саундтреком до фільму «Кіборги» (2017, реж. Ахтем Сеїтаблаєв).

Пісня гурту "Океан Ельзи" "Веселі, брате, часи настали..." стала офіційною частиною саундтреку фільму Чорний ворон (2019), реж. Тарас Ткаченко» [35].

Документальне кіно охоплює науково-популярні й навчально-пізнавальні фільми. До них належать серії "Мистецтво України" «Шедеври українського мистецтва». Прикладом документалістики є стрічка "Міф" про Василя Сліпака, який покинув оперну сцену, щоб захищати Батьківщину, і став Героєм України.

У підручнику інтегрованого курсу для 7 класу закладів загальної середньої освіти НУШ «Мистецтво», автори Людмила Масол, Олена Калініченко ми зустрічаємо тему «Кіномистецтво і кіноіндустрія».

На уроці школярі знайомляться з документальним фільмом «Міф» де саундтреком є пісня С.Вакарчука «Квіти мінних зон» а також слухають музичні фрагменти з кінофільму «Хористи».

Мета таких уроків з Музичного мистецтва це: виховання у учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та реальності, розвиток художніх інтересів і естетичних потреб; формування системи мистецької грамотності, що відображає видову, жанрову та стильову специфіку, а також взаємодію різних видів мистецтв; розвиток навичок сприймання, інтерпретації та оцінювання творів мистецтва й художніх явищ; стимулювання здатності учнів до художньо-творчого самовираження в мистецькій діяльності та до здійснення мистецької комунікації; розвиток художніх здібностей, креативного мислення та творчого потенціалу; формування потреби в естетизації навколишнього середовища та готовності до участі в соціокультурному житті.

Також до теми *Види мультиплікації* варто запропонувати подивитись і послухати ігровий фільм «Пекельна Хоругва, або Різдво Козацьке» (автор сценарію – Олександр Власюк, відомий за творчим псевдонімом Сашко Лірник) та мультфільм "Викрадена принцеса».

Дуже популярною не лише для дітей, а й для дорослих стала мультиплікаційна стрічка «Мавка». Сценарій анімаційного фільму «Мавка. Лісова пісня» базується на класичному сюжеті драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» та черпає натхнення з української міфології. Культурна мета мультфільму полягає в популяризації та експорті багатої національної культури та унікальних українських традицій. Команда проекту докладає зусиль, щоб фільм потрапив на екрани більшості країн світу. Вже кілька провідних держав придбали права на показ, оскільки стрічка перебуває на етапі активних міжнародних продажів.

Кіно стало наймасовішим мистецтвом, яке здобуло безпрецедентну аудиторію. Його авторитет і вплив на суспільство не мають аналогів в історії. У сучасному світі кіно закріплюється як поліфункціональне мистецтво. Таким чином, кінематограф виступає як естетичний феномен сучасної культури та активний інструмент виховання. Функціональні можливості кіномистецтва створюють концептуальну основу для його використання в процесі духовного самоутвердження особистості.

Як стверджує В.Прядко у праці «Вплив кінематографа на емоційну сферу підлітка» «кінематограф здійснює потужний позитивний вплив на особистість підлітка, його мотивацію, цінності, погляди, життєві переконання та поведінку, удосконалює здатність сприймати складні життєві явища крізь призму моральних цінностей, спонукає до здійснення великих учинків, допомагає сформувати власну життєву позицію, постає основним чинником, що соціалізує й адаптує підлітка. Переважна більшість підлітків, наприклад, прагне відтворити образ кіногероїв, копіювати їхню поведінку, коли відчуває складнощі, психологічний дискомфорт, тривожність тощо. Окрім усього, кіногерой є основним джерелом пізнання свого внутрішнього світу, допомагає усвідомити своє покликання, визначити систему цінностей» [14,39] .

Кіномистецтво та музика, що його супроводжує, мають значний позитивний вплив, зокрема на розвиток рефлексії та критичного мислення. Вони допомагають краще зрозуміти себе, знаходити конструктивні рішення для складних життєвих ситуацій, відкривати нові смисли, розвивати емпатію, а також усвідомлювати і систематизувати життєвий досвід. Завдяки своїй авторитетності, ці мистецтва можуть трансформувати інфантильні переживання в зрілі світоглядні позиції, формуючи моральні та естетичні цінності.

2.2 Особливості використання музики для інклюзивних дітей

Музика як форма мистецтва не знає бар'єрів. Вона є універсальною мовою, яка проникає в серце кожної людини незалежно від її фізичних чи психічних можливостей. Для дітей з інклюзією, які стикаються з труднощами у соціалізації, навчанні або емоційній регуляції, музика стає незамінним інструментом підтримки та розвитку. Музична педагогіка, терапія, інтерактивні методики та технології дозволяють створювати інклюзивне середовище, де кожна дитина відчуває себе важливою.

У цій роботі буде детально розглянуто роль музики у розвитку таких дітей, специфіку методів роботи з ними, практичні рекомендації для педагогів та вплив музичних інструментів і технологій.

1. Роль музики в розвитку дітей з інклюзією

Музика діє комплексно, впливаючи на різні аспекти розвитку дитини. Її вплив можна розділити на кілька основних напрямів:

1.1. Емоційна регуляція

Для дітей з інклюзією часто характерна емоційна нестабільність. Наприклад, у дітей з аутизмом може спостерігатися підвищена тривожність, а в дітей із синдромом Дауна — труднощі з розумінням та вираженням власних почуттів.

Музика здатна:

Заспокоювати за допомогою повільних, мелодійних композицій. Наприклад, класична музика (Моцарт, Дебюссі) сприяє розслабленню.

Активізувати та піднімати настрій через динамічні мелодії. Пісні з чітким ритмом і веселими словами, як-от дитячі хороводи, викликають у дітей позитивні емоції.

1.2. Когнітивний розвиток

Заняття музикою стимулюють мозкову активність, сприяючи покращенню пам'яті, уваги та мислення.

Діти з затримкою психічного розвитку починають краще орієнтуватися у звуках і запам'ятовувати ритмічні структури.

Використання музичних фрагментів із чіткою ритмікою допомагає формувати уявлення про час і послідовність дій.

1.3. Соціалізація

Музика допомагає дітям з інклюзією інтегруватися у колектив.

Участь у хорових гуртках чи музичних ансамблях сприяє взаємодії з іншими дітьми. Наприклад, спільне виконання пісні вчить координації зусиль, слуханню та взаємоповазі.

Діти, які мають труднощі з вербальним спілкуванням, через музику можуть долати бар'єри у спілкуванні

Музична терапія – це цілеспрямоване використання музики для досягнення терапевтичних цілей. Вона спрямована на покращення емоційного, соціального, когнітивного та фізичного стану дітей з інклюзією.

Музична терапія включає різні техніки, кожна з яких спрямована на досягнення конкретних результатів.

1. Ритмічні вправи.

Використання барабанів або маракасів дозволяє дітям синхронізувати рухи з музикою, розвиваючи моторні навички. Наприклад, для дітей із церебральним паралічем вправи з барабаном допомагають покращувати координацію рухів.

Створення ритмічних малюнків (наприклад, повторення серії ударів) сприяє концентрації уваги.

2. Імпровізація.

Ігри на музичних інструментах без чіткої інструкції дозволяють дітям висловлювати свої емоції. Це особливо корисно для дітей з аутизмом, які мають труднощі із самовираженням.

Використання синтезаторів або ударних інструментів стимулює креативність і допомагає дитині створити власний унікальний музичний твір.

3. Релаксація через музику.

Прослуховування повільних мелодій або спів під акомпанемент сприяє зниженню рівня тривожності та розслабленню.

Педагог може використовувати спеціальні музичні композиції з природними звуками (шум лісу, дощ), які заспокоюють дитину перед заняттями або після стресових ситуацій.

Музична терапія адаптується до потреб конкретної дитини. Наприклад:

Для дітей з гіперактивністю корисні ритмічні ігри, які допомагають направити їхню енергію в творчий напрямок.

Для дітей із затримкою мовлення – вокальні вправи, які стимулюють мовленнєвий розвиток через прості фрази, співані у ритмі.

Дослідження показали, що після 6-місячних регулярних занять музичною терапією діти з інклюзією демонструють:

- ❖ *Покращення емоційної стабільності*
- ❖ *Збільшення концентрації уваги.*
- ❖ *Підвищення комунікативних навичок.*

Сучасна музична педагогіка використовує інтерактивні методики, які дозволяють залучати дітей з інклюзією до активної участі у музичних заняттях.

Музика у поєднанні з рухами допомагає дітям краще сприймати ритм та структуру мелодій, розвиває координацію і підтримує фізичну активність

Діти повторюють рухи педагога відповідно до ритму музики (плескання в долоні, притопування ногами). Це розвиває увагу, пам'ять і сприяє фізичному розвитку.

Застосування: для дітей із затримкою психічного розвитку або гіперактивністю такі заняття допомагають спрямувати енергію в організовану діяльність.

Спів має велике значення у роботі з дітьми, які мають мовленнєві порушення. Учні співають у групі під супровід педагога. Простий текст пісні дозволяє дітям тренувати вимову. Наприклад, використання пісень із повторюваними словами сприяє запам'ятовуванню звуків та слів. Для дітей із затримкою мовлення вокальні вправи є ефективним засобом стимуляції мовленнєвих центрів мозку.

Інтерактивні музичні завдання, які виконуються у групах, сприяють соціалізації дітей.

Дітям роздаються прості музичні інструменти (трикутники, маракаси, барабани). Під керівництвом педагога вони виконують прості ритмічні композиції. Це допомагає дітям вчитися взаємодіяти, слухати інших і синхронізувати свої дії з групою.

Важливість: для дітей з аутизмом така діяльність створює комфортне середовище для взаємодії.

Сучасні інтерактивні технології відкривають нові можливості для роботи з дітьми з інклюзією.

Спеціальні музичні програми та додатки (наприклад, "Soundbeam" або "GarageBand") дозволяють створювати музику навіть дітям з обмеженою рухливістю.

Використання планшетів або інтерактивних смарт дошок із музичними завданнями розвиває моторику та увагу. Для успішного використання музики в інклюзивному навчанні педагогам важливо враховувати індивідуальні потреби дітей та адаптувати методи роботи.

Кожна дитина має унікальні особливості розвитку, тому планування занять повинно враховувати:

Фізичні можливості. Наприклад, для дітей із порушеннями моторики важливо використовувати інструменти, які легко тримати або грати на них, як-от маракаси чи трикутник.

З дітьми із затримкою розвитку потрібно працювати поступово, починаючи з простих мелодій та завдань. Педагог повинен звертати увагу на настрій дитини і при потребі адаптувати активності (вибір заспокійливої музики чи більш динамічної).

Комфортна атмосфера – ключ до успішного навчання.

Клас повинен бути обладнаний різноманітними музичними інструментами та технологіями. Важливо забезпечити доступність для дітей з обмеженими фізичними можливостями.

Педагог повинен демонструвати терпіння, підтримку та заохочувати дітей до участі у заняттях, не акцентуючи увагу на їхніх обмеженнях.

Батьки грають важливу роль у музичному розвитку дітей. Педагог може порадити батькам слухати разом із дитиною музику, співати пісні або грати на простих інструментах.

Спільні музичні виступи дітей із батьками створюють умови для сімейної взаємодії та мотивації дитини.

Ефективність музичного навчання залежить від постійності. Рекомендується проводити заняття не рідше двох разів на тиждень, поступово підвищуючи рівень складності завдань.

Для аналізу ефективності занять педагогам потрібно оцінювати прогрес дитини: Відстежувати, як дитина реагує на музику, чи покращуються її комунікативні та когнітивні навички.

Музичні інструменти відіграють важливу роль у розвитку моторики, координації, слухового сприйняття та творчості. Їх використання має бути адаптованим до потреб дітей з інклюзією.

Для роботи з дітьми, які тільки починають знайомитися з музикою, найкраще підходять прості та інтуїтивно зрозумілі інструменти: маракаси, кастаньети, трикутники. Легкі у використанні, вони допомагають дітям відчувати ритм і створювати власні звукові композиції. Бубни та барабани стимулюють моторну активність та дозволяють дітям виражати емоції через удари. Особливо корисні для дітей із підвищеною тривожністю або гіперактивністю.

Клавішні інструменти, як-от синтезатори чи маленькі піаніно, корисні для розвитку дрібної моторики та слуху.

Діти можуть навчитися відтворювати прості мелодії, що розвиває пам'ять і увагу.

Багато моделей синтезаторів мають функцію автоматичного супроводу, що допомагає дітям створювати гармонійні композиції без додаткових зусиль.

Прості струнні інструменти, наприклад, укулеле або маленькі гітари, сприяють розвитку слуху та координації рухів. Гра на струнах розвиває пальцеву моторику, що позитивно впливає на загальну рухову функцію.

Для дітей із обмеженими фізичними можливостями можна використовувати пристрої для спрощеного звуковидобування

Інноваційні музичні інструменти відкривають нові можливості для дітей з інклюзією.

Soundbeam.

Цей інструмент дозволяє створювати музику за допомогою рухів тіла. Він ідеально підходить для дітей із порушеннями моторики

Колективна гра на інструментах сприяє соціалізації та розвитку командної роботи.

Дітям пропонується виконувати різні партії на простих інструментах, що вчить їх слухати один одного і працювати разом.

Наприклад, «злови мелодію», де кожна дитина відповідає за певну ноту чи ритм.

Використання музики в роботі з дітьми з інклюзією є багатовимірним процесом, що потребує особливого підходу та глибокого розуміння індивідуальних потреб кожної дитини. Музика володіє унікальними властивостями, які дозволяють не лише розвивати когнітивні й моторні навички, але й позитивно впливати на емоційний стан дитини, її соціальну інтеграцію та загальний розвиток. В умовах інклюзивного навчання музика виступає не просто як мистецтво, а як інструмент, здатний змінювати

якість життя дитини, сприяти її адаптації у суспільстві й допомагати долати бар'єри.

Однією з ключових переваг музики є її універсальність. Музичні звуки можуть бути доступними для сприйняття навіть тим дітям, які мають серйозні обмеження у фізичних можливостях, слуху або мовленні. Специфіка музики як засобу комунікації полягає у її здатності впливати на різні рівні – фізичний, емоційний та соціальний. Наприклад, діти з порушеннями моторики можуть через музичні інструменти розвивати координацію та дрібну моторику, використовуючи маракаси, бубни чи інші інструменти. Діти з аутизмом, які часто стикаються з труднощами у соціальній взаємодії, завдяки груповим музичним активностям вчать слухати одне одного, взаємодіяти у команді та поступово інтегруватися у колектив.

Важливим аспектом використання музики є її вплив на емоційний стан дитини. Багато дітей з інклюзії відчують стрес та емоційне напруження, особливо у незнайомих соціальних ситуаціях. Музика, особливо її терапевтичні форми, такі як релаксаційна музика чи вокальні вправи, допомагає знімати напруження, створювати відчуття безпеки та гармонії. Виконання пісень чи участь у музично-рухових іграх дозволяє дитині виражати емоції через звуки і рухи, навіть якщо вона має труднощі з вербальним спілкуванням. Крім того, музика допомагає створювати позитивні асоціації та підвищувати мотивацію до навчання.

Сучасна педагогіка розробила численні методики, які дозволяють адаптувати музичне навчання для дітей з різними видами інвалідності.

Наприклад, інтерактивні технології, такі як програми для створення музики або сенсорні інструменти на кшталт Soundbeam, роблять музику доступною навіть для дітей з важкими порушеннями рухової функції. Такі інструменти дозволяють дитині відчувати себе творцем, незалежно від фізичних обмежень. Групові музичні заняття допомагають створити умови для соціалізації, тоді як індивідуальні вправи сприяють глибшій роботі над конкретними проблемами дитини.

Окремо варто наголосити на ролі музики у мовленнєвому розвитку. Спів та вокальні вправи є потужним інструментом для стимуляції мовленнєвих центрів мозку. Прості пісні, які містять повторювані слова чи фрази, допомагають дітям із затримками мовлення або порушеннями вимови поступово покращувати свої мовленнєві навички. Крім того, музика розвиває слухове сприйняття, що є основою для формування мовлення.

Педагогічна практика також підкреслює важливість залучення батьків до музичних занять. Спільна діяльність вдома, така як співи чи гра на простих інструментах, сприяє зміцненню емоційного зв'язку між батьками та дітьми, створює умови для додаткової практики та підвищує ефективність роботи педагога. До того ж, батьки отримують можливість краще розуміти потреби своєї дитини та спостерігати за її прогресом.

Музика також є важливим інструментом для формування впевненості у дітей з інклюзією. Участь у музичних виступах, навіть якщо вони проходять у невеликому колективі, дозволяє дитині відчувати себе частиною загальної справи, досягати успіхів і отримувати позитивну оцінку. Це значно покращує самооцінку дитини, підвищує її віру у власні сили та сприяє формуванню почуття власної цінності.

Підсумовуючи, можна сказати, що музика є потужним інструментом для роботи з дітьми з інклюзією, оскільки вона охоплює всі аспекти їхнього розвитку – від фізичного до емоційного та соціального. Вона створює можливості для вираження, навчання та інтеграції у суспільство, відкриваючи нові горизонти для кожної дитини.

завдання педагогів – використовувати ці можливості максимально ефективно, адаптуючи методи роботи до індивідуальних потреб кожної дитини, залучаючи до процесу батьків та створюючи умови для її повноцінного розвитку. Музика, у своїй багатогранності, є тим універсальним ключем, який може відкрити двері до гармонійного і радісного життя для кожної дитини, незалежно від її особливостей.

ВИСНОВКИ

1. Через нестачу фінансування українським режисерам у радянський період доводилося жертвувати своїми цінностями та обирати жанри, які були більш привабливими для глядачів. Перевага надавалася сюжетам, насиченим пригодницькими та кримінальними подіями.

Спроби організувати український кінематограф у державну інституцію виявилися невдалими. У 1991 році Юрій Ілленко створив державне управління кіновиробництва, але Держкіно змогло функціонувати лише до 1993 року. Лише з 2005 року було відновлено альтернативну версію.

2. Важливим чинником стало представлення кінопродукту на міжнародних фестивалях та його вихід на глобальні платформи, такі як Netflix і Amazon Prime.

Завдяки успішному розвитку технологій, зокрема в музичній індустрії, спостерігається значний прогрес в електронній музиці. Різноманіття можливостей, доступних композиторам і митцям, дозволяє їм максимально точно передавати всі нюанси художнього задуму.

3. Кінематограф відіграє важливу роль у розвитку особистості школярів і, зокрема, дозволяє йому збагачувати життєвий досвід інших людей, відчувати нові почуття та емоції, розмірковувати та дивитися під різними кутами зору. Це дає можливість відчувати різні життєві сценарії, відчувати сили та ресурси для вирішення складних життєвих ситуацій, розвинути емпатію, усвідомити та систематизувати свій життєвий досвід.

Перегляд фільмів також сприяє формуванню високих моральних цінностей, засвоєнню соціальних норм, моральних цінностей і стандартів поведінки, необхідних для успіху в суспільстві.

4. Кінематограф надає психотерапевтичний ефект, оновлює внутрішні думки, мінімізує негативні переживання, знімає психологічну напругу, допомагає не робити певних помилок, регулює емоції, дає

найкраще вірити, розпізнавати можливі зміни та виходити зі складних ситуацій.

Отже, кіномистецтво має потенціал для виховання, який слід використовувати для розвитку морально-етичних цінностей у молоді, зокрема толерантності. Це особливо важливо в умовах зростаючої зовнішньої та внутрішньої агресії в суспільстві, де толерантність сьогодні стикається з серйозними викликами.

5. Музика в кіно має здатність відображати події, передавати емоції персонажів, створювати атмосферу, а іноді навіть займати центральне місце в сюжеті. Є фільми, де музика виконує роль головного героя. Таким чином, вона є важливим складником кінематографа. У світі музичного мистецтва існує навіть окремий жанр — кіномузика. Композитори створюють музику для фільмів, яка відображає їх основну ідею та емоційний зміст. Часто саме мелодія або пісня стає «обличчям» і візитною карткою фільму.

6. Проаналізовано місце музики для кінематографу у сучасних шкільних програмах Нової української школи. З'ясовано, що під час уроків школярі знайомляться з мовою кіномистецтва та засобами його виразовості, пізнають творчість видатних представників кінематографічних професій, сприймають, аналізують та інтерпретують кращі зразки творів кіномузики.

Автором роботи запропоновано для сприймання школярами на уроках «Музичного мистецтва» ряд музичних творів які стали саундтреками до українських кінофільмів, а також творів видатних композиторів, що звучать у кінострічках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Безкоровайна О.В. Самоствердження особистості: постановка проблеми у контексті освітніх виховних технологій / Директор школи, ліцею, гімназії. 2018. № 3. С.42–48.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2–х кн. Кн. 1.: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. Київ: Академвидав, 2012. 352 с.
4. Капська А. Й. Соціальне виховання студентів у сучасній вищій школі – одна із актуальних проблем. Збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 68–73.
5. Тернопільська В.І. Довідник з виховної роботи зі студентами. Тернопіль: Богдан, 2014. 264 с.
6. Параджанов С.Й./ Довідник з історії України (А –Я):Посібник для серед. загальноосв. навч. закл./ Упорядник І.З.Підкова, Р.М.Шуст. 2–ге вид., доопр. і доповн. К.: Генеза, 2001. 1136 с.
7. «Тіні забутих предків» Сергія Параджанова // uk. Wsrspedia. org
8. Підручник «Мистецтво» Л. М. Масол 7 клас НУШ <https://pidruchnyk.com.ua/2804-mystectvo-masol-7-klas-2024.html>
9. Мельничук М.М. Особливості толерантності як системної характеристики особистості студентів. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.01 – загальна психологія, історія психології / М.М. Мельничук; наук. керівник В.М. Павленко. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – 21 с.
- 10.Петрунько О.В. Діти и медіа: соціалізація в агресивному медіасередовищі. Монографія. Полтава : ТОВ НВП «Укрпромторгсервис», 2010. – 480 с.

11. Седих К.В. Делінквентний підліток: навч. посібн / К.В. Седих, В.Ф. Моргун. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2015. – 272 с
12. Казьмірук А. В., Ставицька С. О. Сінемалогія як метод формування життєстійкості підлітків. ЛОГОΣ : collection de papiers scientifiques. 2019. Vol. 4. P. 37–40.
13. Лубашова Н. И. Структурно-функціональна природа кинематографії. Аналітика культурології. 2008. № 11. С. 81–92.
14. Масол Л. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. Педагогічна газета. 2001. № 12. С. 6–7.
15. Мельничук М.М. Проблема формування толерантності учнівської молоді засобами кіномистецтва. Психологія і особистість. 2016. № 1 (9). С. 182-195
16. Максимчук Ю. В. Естетичне виховання студентської молоді у процесі клубної роботи: автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.07. Херсон, 2004, 20 с. С. 8.
17. Модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (автори: Масол Л. М., Просіна О. В.) Наказ МОН від 08.02.22 №140
18. Модельна навчальна програма «Мистецтво. 7-9 класи (інтегрований курс)» -для закладів загальної середньої освіти (авт. Івасюк О. М., Комаровська О. А., Власова В. Г., Гринишина Л. М., Кізілова Г. О., Лобова О. В., Назар Л. Й.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 06.09.2023 № 1090)
19. Модельна навчальна програма «Музичне мистецтво. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Ержейбет Фрінг, Діана Антал, Людвіг Гейдер, Юліанна Кіш, Лілія Корнейчук, Єлизавета Ференц) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795)

- 20.«Мистецтво. 6 клас» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти, створена на основі модельної навчальної програми «Мистецтво. 5–6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (автори: Масол Л. М., Просіна О. В.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)
- 21.Модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (автори: Масол Л. М., Просіна О. В.) Наказ МОН від 08.02.22 №140
- 22.Модельна навчальна програма «Мистецтво. 7-9 класи (інтегрований курс)» -для закладів загальної середньої освіти (авт. Івасюк О. М., Комаровська О. А., Власова В. Г., Гринишина Л. М., Кізілова Г. О., Лобова О. В., Назар Л. Й.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 06.09.2023 № 1090)
- 23.Модельна навчальна програма «Музичне мистецтво. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Ержейбет Фрінг, Діана Антал, Людвиг Гейдер, Юліанна Кіш, Лілія Корнейчук, Єлизавета Ференц) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795)
- 24.«Мистецтво. 6 клас» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти, створена на основі модельної навчальної програми «Мистецтво. 5–6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (автори: Масол Л. М., Просіна О. В.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)
- 25.Нова українська школа: концептуальні засади реформування нової української школи. URL:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

- 26.2 Державний стандарт базової середньої освіти від 30 вересня 2020 р.
№ 898. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16>
- 27.Олексюк О. М. Духовний потенціал мистецтва / Мистецтво та освіта. 2011. № 2. С. 2–6.
- 28.Ролінський В. І. Агресивність на телеекрані та проблеми неповнолітніх. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Київ ; Житомир : Вид-во ЖДУ, 2005. С. 213–217.
- 29.Чернуха Н. М. Інтеграція виховних впливів у сучасному освітньому середовищі: монографія. Луганськ : «Альма-матер», 2016. 304 с. С 286.
- 30.Bug P., Niemann C. L., Welle L. Cinema films influencing fashion. Fashion and Film. Singapore: Springer, 2020. P. 9–28.
- 31.<https://life.pravda.com.ua/culture/2023/09/19/256621/>
- 32.<https://life.pravda.com.ua/culture/2023/09/19/256621/https://suspilne.media/culture/852495-kiborgi-zahar-berkut-luksemburg-luksemburg-filmi-u-aki-h-zvucat-pisni-okeanu-elzi/>.
- 33.<https://moviegram.com.ua/music-in-cinema>